

Milli Görüş'ün Kıbrıs Perspektifi: Milli Selamet Partisi'nin İdeolojik ve Politik Yaklaşımı

Umut Turgut Yıldırım – Fatih Tekin*

Özet

Kıbrıs sorununa ilişkin literatürdeki devlet merkezli analizlerin aksine bu çalışma, Milli Selamet Partisi'nin Kıbrıs sorununa yönelik yaklaşımına odaklanarak konuyu ideolojik ve politik temelleri üzerinden incelemektedir. Böylelikle MSP'nin Kıbrıs sorununa yönelik tutumunu ideolojik referansları, söylemsel pratikleri ve siyasi hedefleri bağlamında kapsamlı bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına dayanan çalışma, parti belgeleri, meclis tutanakları gibi birincil kaynaklar ile literatürü doküman analizi tekniğiyle analiz etmektedir. Çalışma, MSP'nin tutumunun, partinin temel dünya görüşünden beslenen bilinçli bir strateji olduğunu ve krizin seyrinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs meselesinin iç politikadaki yansımalarını ve İslamcı bir hareketin ulusal bir davadaki pozisyonunu anlamak için özgün bir zemin sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kıbrıs Sorunu, Milli Görüş, Milli Selamet Partisi, Türk Dış Politikası.

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2676-7157
Arş. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, fatihtekin@inonu.edu.tr
ORCID : 0000-0003-2227-0784
Makale geliş tarihi: 20.07.2025
Makale kabul tarihi: 12.12.2025

The Cyprus Perspective of Milli Görüş: The Ideological and Political Approach of the National Salvation Party

Abstract

Departing from the state-centric analyses prevalent in the literature, this study examines the stance of the National Salvation Party on the Cyprus issue through its ideological and political underpinnings. The primary objective is to comprehensively elucidate the NSP's position within the context of its ideological references, discursive practices, and political goals. Employing a qualitative case study design, the research utilizes document analysis of primary sources, including party documents and parliamentary records, as well as the relevant literature. The study argues that the NSP's stance was a deliberate, ideologically-driven strategy that proved decisive in the crisis. It thereby offers a novel framework for understanding the issue's domestic impact and an Islamist movement's stance on a national cause.

Keywords

Cyprus Issue, Milli Görüş, National Salvation Party, Turkish Foreign Policy.

Giriş

Kıbrıs sorunu, Türk siyasal hafızasında yankısı hiç dinmeyen, uzun soluklu bir ulusal mesele olagelmıştır. Fakat 1970'li yıllar, bu meselenin hem bir dış politika krizine hem de derin bir iç siyasi dönüşüme sahne olduğu kritik bir dönüm noktası olarak öne çıkmıştır. Bu tarihsel potanın merkezinde, Türk siyasetinin farklı iki kutbunu temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) arasındaki beklenmedik bir ortaklık olan koalisyon hükümeti yer almıştır. Bir tarafta Cumhuriyetin seküler-sol mirasını taşıyan CHP, diğer tarafta İslamcı siyasetin kitlesel temsilcisi MSP'nin aynı hükümette buluşması, karar alma sürecini daha karmaşık ve ideolojik olarak dikkat çekici hale getirmiştir. Fakat literatürde bu süreç, genellikle devlet politikası ekseninde incelenirken krizin yönetiminde ve nihai sonucunda belirleyici bir rol oynayan MSP'nin ideolojik ve stratejik pozisyonu görece gölgede kalmıştır.

Devletlerin dış politika kararlarını yalnızca uluslararası sistemin ve jeopolitik zorunlulukların etkisiyle açıklamanın yetersiz olduğu dikkate alındığında (Adamson, 2001), iç siyasal dinamiklerin ve ideolojik tercihlerin dış politikayı etkileme rolünün önemli olduğu ifade edilebilir. Özellikle koalisyonlarla yönetilen devletlerde, iç dinamiklerin dış politika kararları üzerindeki etkilerinin daha açık

biçimde görüldüğü belirtilmektedir (Oktay Özkececi-Taner, 2005). Bu bağlamda 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı süreci, geleneksel güvenlik refleksinin ötesinde farklı ideolojik köklerdeki partilerin tutum ve politikaları ile incelenmesi gereken bir konudur. Literatürde bu mesele ağırlıklı olarak uluslararası hukuk, güvenlik politikaları, dış politika ve büyük güçlerin stratejileri gibi açılardan incelenmiştir (Adamson, 2001; Albayrak, 2000; Arıcıoğlu, 2023; Armaoğlu, 1959; Arsava, 1996; Bishku, 1991; Efegil ve Olcay, 2004; Kasım, 2007; Kırval ve Özkan, 2021; Özdağ, 2025; Saynur Derman ve Kurban, 2017; Sönmezoglu, 2011; Vatansever, 2010). İç politikadaki ideolojik aktörlerin meseleyi nasıl anlamlandırdığı ve çerçevelediği gölgede kalmış, sınırlı düzeyde akademik ya da analitik çerçevede incelenmiştir (Albayrak, 1989; Arpacı ve Baharçiçek, 2017; Gökçe, 2018; Güllbay, 2019a, 2019b; Tosik Dinç, 2022).

Necmettin Erbakan’ın MSP’si Kıbrıs sorununu jeopolitik bir krizden öte tarihi, kültürel ve dini bağlarla tanımlanan millî bir mesele şeklinde okuyarak farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu anlamda, MSP’nin Kıbrıs meselesine yönelik benimsediği İslamcı-millî perspektifin Türk dış politikasında çoğunlukla göz ardı edilen ideolojik çeşitliliği görünür kılan özgün bir örnek olarak dikkat çektiği ifade edilebilir. Örneğin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) Türkiye’ye uyguladığı silah ambargosuna tepkisi, MSP’nin dış politika anlayışının yalnızca söylem düzeyinde kalmadığını, pratikte de sonuç ürettiğini göstermektedir. MSP de ambargo sonrasında Türkiye’nin İslam ülkeleriyle ekonomik ve diplomatik iş birliklerini güçlendirmesi yönünde girişimlerde bulunması gerektiğine yönelik politika setleri üretmiştir. Bu tutum, dış politika belirlenirken ideolojik aktörlerin etkisinin yadsınmaması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu çalışmanın temel araştırma problemi, ideolojik referansları İslami değerlere dayalı MSP’nin, kökenleri itibarıyla seküler milliyetçilikle özdeşleşmiş bir “millî davayı” nasıl benimsediği ve kendi dünya görüşü içinde nasıl yeniden inşa ettiğinin ortaya koyulmasıdır. Çalışmanın temel iddiası, MSP’nin Kıbrıs meselesini salt bir toprak, güvenlik ya da soydaş sorunu olarak okumanın ötesinde Batı emperyalizmine, Siyonizm’e ve ahlaki yozlaşmaya karşı verilen daha geniş bir hak-batıl mücadelesinin parçası olarak çerçevelediğidir. MSP, Kıbrıs politikasını sıradan bir dış politika kararı olarak değil İslamcı-millî söylemine uygun biçimde şekillendirmiş ve millî dava anlayışının bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda çalışma şu temel sorulara yanıt aramaktadır: MSP, Kıbrıs sorununu hangi ideolojik çerçeveye oturtmuştur? Bu yaklaşım, partinin Millî Görüş olarak bilinen temel ideolojisinin anti-emperyalist, anti-Siyonist ve maneviyatçı unsurlarıyla nasıl bir tutarlılık sergilemiştir, MSP’nin iktidar ortağı olarak Kıbrıs politikasının şekillenmesindeki etkileri neler olmuştur?

Çalışma, MSP'nin Kıbrıs sorununa yönelik ideolojik yaklaşımını ve siyasi tutumunu derinlemesine anlamayı ve yorumlamayı amaçladığından nitel araştırma yöntemlerini benimsemiştir. Belirli bir olgunun kendi tarihsel ve siyasi bağlamı içinde bütüncül bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan durum çalışması, çalışmanın spesifik deseni olarak belirlenmiş, veriler tarihsel bir olguyu analiz ettiği için doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmanın argümanını temellendirmek amacıyla MSP'nin ideolojik çizgisini belirleyen temel unsurlardan parti programları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tutanakları, partiye yakın yayın organları ve ilgili yıllardaki gazeteler gibi birincil kaynakların yanı sıra ikincil kaynaklar olarak Türk siyasal hayatı ve Türk dış politikasını analiz eden akademik kitaplar ve makaleler değerlendirilmiştir. Nihayetinde bu çalışma, MSP'nin Kıbrıs tutumunun anlık bir refleks değil, aksine hareketin temel dünya görüşünden beslenen bilinçli bir strateji olduğunu ve bu stratejinin krizin seyrinde belirleyici bir rol oynadığını savlamaktadır.

Türk dış politikasını açıklamak için yalnızca güç dengesi veya jeopolitik zorunluluklara başvurmak, özellikle Türkiye gibi kimlik ve ideoloji bakımından çoğul bir ülkede eksik kalmaktadır. Zira ulusal çıkar sabit bir olgu değil, kimlik tarafından şekillenen bir inşa sürecidir. Kimlik, toplumun kendini ve ötekini nasıl tanımladığını belirleyerek çıkarın sınırlarını ve yönünü tayin eder. Bu nedenle, dış politika tercihleri nesnel güç dengelerinden çok, kimliğin dost-düşman ayrımına dayalı anlam dünyasında biçimlenir. Ulusal çıkar da kimliğin siyasal alanda yeniden üretildiği bir söylem alanı haline gelir (Yavuz, 1998: 21). Dış politika, bu minvalde, kimliklerin ve ideolojik yönelimlerin inşa ettiği anlam dünyası içinde şekillenir. İnşacı yaklaşım bu süreci, “biz kimiz” sorusuna verilen yanıtın hem içeride hem dışarıda ürettiği bir kimlik siyaseti olarak ele alır. Hasan Kösebalaban'ın da vurguladığı üzere Türkiye'nin modernleşme tecrübesi İslamcılık, seküler milliyetçilik ve liberal küreselcilik gibi farklı kimlik eksenlerinin rekabetine sahne olmuştur. Bu rekabet, dış politikanın yönelimlerini belirleyen değerler, tehdit algıları ve “uluslararası rol tasavvurları” üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Böylece dış politika yalnızca devletin rasyonel çıkar hesaplarının değil, kimliksel aidiyetlerin, tarihsel hafızaların ve ideolojik kodların bir yansıması haline de gelmiştir. Bu nedenle Türk dış politikasında karar alma süreçleri, toplumsal kimliklerin içerdeki mücadeleleriyle dışardaki konum arayışlarının kesiştiği alanlar olarak okunabilir (Kösebalaban, 2014).

İslamcı hareketlerin dış politikaya bakışı, ulusal kimliğin dini referanslarla yeniden tanımlanması üzerinden şekillenmiştir. Türkiye'de İslamcı düşüncenin dış politikaya yaklaşımı, tarihsel olarak devletin dinle kurduğu araçsal ilişki geleneginden farklı bir anlam taşır. Osmanlı'nın Pan-İslamizm politikası dini kimliği imparatorluğun bekası için pragmatik bir araç olarak görürken Cumhuriyet döneminde İslamcı düşünce bu mirası tersine çevirerek dinin kendisini merkeze alan bir siyasal dünya tasavvuru inşa etmiştir (Çınar, 2022: 408;

Koçer, 2006: 145-146). 1970’lerden itibaren siyasal alanda görünürlük kazanan İslamcı hareketler, Batı merkezli uluslararası düzeni hem kültürel hem de ahlaki bakımdan sorgulamıştır. Bu bakış açısında, İslam dünyasının parçalanmışlığını Batı’nın tarihsel tahakkümüyle ilişkilendirilmiştir. Uluslararası sistem “inanırlar” ve “inanmayanlar” ikiliği üzerinden tanımlanarak, dış politikayı medeniyetler arası bir mücadele zeminine yerleştirmiştir. Böylece İslamcı söylem, dış politikayı yalnızca çıkar temelli bir etkinlik değil, ümmet bilincinin ve ahlaki adalet arayışının devamı olarak yorumlamıştır. Türkiye bağlamında bu yaklaşım, laik dış politika geleneğiyle sürekli bir gerilim içinde olagelmış ve Batı ile ilişkilerde bağımlılığın eleştirisi, İslam dünyasıyla dayanışma arayışı ve alternatif bir uluslararası düzen tahayyülü etrafında şekillenmiştir (Arpacı, 2022: 245). Milli Görüş geleneği de Batı merkezli uluslararası düzeni “maddeci ve sömürgeci” olarak nitelendirmiş, karşı argüman olarak ahlak, adalet ve bağımsızlık kavramlarını merkeze alan bir alternatif dünya tasavvuru geliştirmiştir. Milli Görüş’ün karşılaşılan gelişmelere yönelik ideolojik ve politik tutumları da dünyayı bu perspektiften okumanın yansıması olarak okunabilmektedir.

Kıbrıs Sorunu: Tarihsel-Siyasal Bağlam

Kıbrıs sorununun kökleri Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına kadar uzansa da sorunun uluslararası arenada belirginleşmesi İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmelerle ilişkilidir (Vatansever, 2010: 1495). Özellikle Soğuk Savaş döneminde değişen küresel dengeler, Kıbrıs sömürge yönetiminin çözülmesi ve Rumların Yunanistan ile birleşme (ENOSİS) taleplerinin yoğunlaşması, meselenin Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri derinden etkileyen kritik bir anlaşmazlığa dönüşmesine yol açmıştır. Türkiye, 1950’li yılların ortalarında soruna ilişkin statükonun muhafazasını savunan bir tutum benimsemiş hem kamuoyunun tepkisini dengelemeye hem de Londra ile paralel bir çizgide temkinli dış politika izlemeye gayret göstermiştir. Yunanistan ise İngiltere’yle ilgili yıllarda yürüttüğü diplomasiiden sonuç alamayınca meseleyi uluslararası düzleme taşımaya yönelmiştir (Fırat, 2009: 593-598). Dönemin Türk Dışışleri Bakanı Necmettin Sadak’ın “Kıbrıs meselesi diye bir meselemiz yoktur... İngiltere hükümeti Kıbrıs adasını bir başka devlete terk etmeyecektir” (Cumhuriyet, 1950) yönündeki ifadeleri, hükümetin dış politikada itidalli; iç politikada kamuoyunu teskin etmeye dönük bir yaklaşımı benimsediğinin göstergelerinden biri olmuştur.

1956 yılında Londra yönetimi, self-determinasyon hakkının yalnızca Rumlara değil, Kıbrıslı Türklere de tanınması gerektiğini savunarak ada nüfusu temelinde bir bölünmeyi öngören taksim seçeneğini resmi söylem düzeyine taşımıştır. Aynı dönemde, Rumların ENOSİS hedefi etrafında şekillenen silahlı direniş ve eylem pratikleri, özellikle 1955-1958 yılları arasında Kıbrıslı Türkler

üzerinde yoğun bir güvenlik tehdidi yaratmış, adadaki 33 karma köy artan şiddet ortamı nedeniyle Türkler tarafından terk edilmiştir. Güvenlik krizi ve giderek derinleşen siyasal dışlanmışlık, Kıbrıslı Türklerin arasında kolektif bir savunma bilincinin gelişmesine ve Türkiye'nin siyasal ve lojistik desteğiyle taksim fikrinin adada yükselen bir karşı tez olarak biçimlenmesine zemin hazırlamıştır (Sandıklı, 2016: 70).

Kıbrıslı Türklerin maruz kaldığı sistematik şiddet nedeniyle iç kamuoyunda giderek artan toplumsal duyarlılık ve Yunanistan'ın ENOSİS hedefinden taviz vermeyen tutumu, Ankara'nın edilgen pozisyonunu sürdürmesini imkânsız hale getirmiştir. Statükonun korunmasını savunan Türkiye zamanla taksim tezini gündeme almıştır. Dönemin Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun 1956 yılında TBMM kürsüsünden dile getirdiği "... Zannediyorum bütün partiler çok şükür aynı fikirdedirler, bütün milletçe de aynı şeyi düşünüyoruz. Kıbrıs meselesi oradaki ekalliyet meselesi değildir; Kıbrıs meselesi Türkiye'nin meselesidir...Bizim için hayati ehemmiyette, milli bir davadır" ifadesi, bu dönüşümün siyasal söylem düzeyinde de net bir biçimde tescillendiğini göstermektedir (Papuççular, 2023: 131). Bu süreçte hem dışışleri teşkilatı hem askeri bürokrasi hem de siyasi karar alıcılar nezdinde Kıbrıs, Türkiye'nin ulusal güvenliğini doğrudan etkileyen; Anadolu'nun doğal bir uzantısı ve stratejik bir ön cephe; enerji nakil hatlarının ve uluslararası ticaret yollarının kilit kavşak noktalarından biri ve Ege Denizi'ndeki Yunanistan kaynaklı genişleme eğilimlerine karşı da bir denge unsuru olarak yüksek stratejik öneme sahip bir coğrafya biçiminde değerlendirilmiştir. Bu stratejik ve realist gerekçelerle birlikte Kıbrıslı Türklerin güvenliğine ilişkin tarihsel sorumluluk hissi de Ankara'nın meseleye yaklaşımında güvenlik yaklaşımına ek olarak kültürel ve tarihsel bağlarla da pekiştirilen bir yükümlülük bilinci yaratmıştır (Akgün, 2012: 148-149).

Kıbrıs meselesinin uluslararası kamuoyunun gündemine resmen taşındığı bu dönemde güvenlikçi bir anlayışın belirleyici olduğu görülmektedir. Başbakan Adnan Menderes'in "Kıbrıs Türk'tür... Ada statükosunda aleyhte hiçbir değişikliğe kat'iyen tahammülümüz yoktur" ifadeleri bu yaklaşımın yansımalarından biridir (Milliyet, 1955). 1955 yılında Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Londra Konferansı'nda yaptığı şu açıklama da Kıbrıs'ın dış politikadaki önemini göstermektedir (akt. Akgün, 2012: 149):

Kıbrıs, Türkiye'nin savunması ve güvenliği için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, eğer bir gün İngiltere adadan ayrılmaya karar verirse, Türkiye'nin güvenliği meselesi diğer bütün ilkelere hatta self determinasyon ilkesinden daha önemli sayılmalıdır. Ayrıca tarihi, ekonomik ve askeri yönden Kıbrıs adasının Türkiye'ye bağlı bulunduğu dikkate alınmalıdır... Bir harp halinde müdafaa kuvvet ve kudretinin idamesini Kıbrıs'ı hesaba katmaksızın düşünmek imkânsızdır. Adanın hâkimi Türkiye'nin güney limanlarını himaye edecek durumdadır. Eğer bu

adanın sahibi aynı zamanda Batı’daki adaların da hâkimi olursa, Türkiye’yi fiilen muhasara etmiş olacaktır. Hiçbir memleket güvenliğini ne kadar dost ve müttefik olursa olsun tek bir devlete bağlayamaz.

1956’nın sonlarına gelindiğinde Türkiye, Kıbrıs’a ilişkin politikasını daha açık ve müdahil bir çizgiye taşıyarak adanın iki etnik topluluk arasında paylaşımını öngören taksim tezini resmi devlet politikası haline getirmiştir (Sönmezoglu, 1989: 97). Başbakan Menderes’in açıklamalarında Türkiye’nin güvenliği açısından Kıbrıs’ta askeri bir varlığın vazgeçilmez olduğu vurgulanırken, tüm adanın Türkiye’ye ilhak edilmesi yönündeki beklentilerin gerçekçilikten uzak olduğu da açık biçimde ifade edilmiştir (Milliyet, 1956). Bu yaklaşım, kamuoyunda geniş çaplı bir toplumsal mobilizasyonun önünü açmıştır. “Ya taksim ya ölüm” sloganıyla düzenlenen kitlesel mitingler (Milliyet, 1958) Kıbrıs meselesinin artık sadece diplomatik bir mesele olmadığını ve milli bilincin bir parçası haline geldiğini ortaya koymuştur. Fakat 1958 yılı sonunda ABD’nin arabuluculuğu ile Ankara taksimden; Atina ise ENOSİS hedefinden geçici olarak feragat etmiştir. Bu yumuşama, İngiltere’nin öncülüğünde yürütülen diplomatik müzakerelere zemin hazırlamış ve taraflar 1959 yılında Zürih ve Londra’da bir araya gelerek Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsız bir devlet olarak kurulması konusunda uzlaşmışlardır. Sürecin kritik sonucu olarak da 1960 tarihli Garantörlük Antlaşması olmuştur. Bu antlaşma çerçevesinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye yeni kurulan devletin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasal düzenini garanti altına alma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Taraflardan herhangi birinin bu kuralların ihlal edilmesi durumunda tek başına müdahale hakkına sahip olacağı da hüküm altına alınmıştır (Balcı, 2021: 138-139).

Zürih ve Londra Antlaşmaları, taraflar arasında uzun ve çetin müzakereler neticesinde şekillense de yapısal bakımdan kırılğan bir siyasi düzen yaratmıştır. İki etnik topluluk arasında hassas bir güç dengesini tesis etmeyi amaçlayan bu siyasi yapı yürütme, yasama, yargı ve güvenlik alanlarında etnik oranlar temelinde iki başlı olarak kurgulanmıştır. Bu bağlamda, 1960 sonrası ortaya çıkan Kıbrıs Cumhuriyeti hem siyasi mimarisi bakımından hem de uluslararası antlaşmaların getirdiği sınırlamalar çerçevesinde “*sui generis*” (kendine özgü) bir niteliğe bürünmüştür (İşyar, 2021: 423-426; Papuççular, 2023: 138-139).

1960 yılında taraflar arasında uzlaşıya dayalı bir siyasi mimariyle kurulan Cumhuriyet, kısa süre içerisinde Kıbrıslı Rumlar açısından uzun vadede sürdürülebilir olmadığı yönünde gelişen siyasal algıyla ve buna ek olarak Rum tarafının ortaklık düzenini ihlal eden uygulamalarıyla işlevsiz bir yapıya dönüşmeye başlamıştır (Baharççek, 2020: 41; Uçarol, 2015: 1054). Cumhurbaşkanı Makarios’un Kasım 1962’de Ankara’ya gerçekleştirdiği resmi ziyarette 1960 tarihli antlaşmaların ve anayasal düzenin değiştirilmesi gerektiği yönündeki eğilimlerini açık biçimde dile getirmesi (Cumhuriyet, 1962), Türkiye

tarafından kesin bir dille reddedilmiştir. Fakat 1960-1963 yılları arasında yaşanan sistematik ihlaller (Kanlı Noel gibi), Kıbrıslı Türklerde derin bir güvensizlik duygusunun oluşmasına yol açmış ve iki toplum arasında tesis edilmeye çalışılan siyasi iş birliği zemini telafisi güç biçimde zedelenmiştir (Uçarol, 2015: 1054-1055).

Ortaklık düzeninin bu şekilde fiilen ortadan kaldırılması, Türkiye’yi Zürih ve Londra antlaşmalarından doğan garantörlük haklarını diplomatik zeminlerde gündeme getirmeye sevk etmiştir. Fakat Türkiye, bu süreçte uluslararası hukuk çerçevesinde sağlam ve tutarlı gerekçeler ortaya koymasına rağmen beklediği diplomatik desteği görememiştir (Saynur Derman ve Kurban, 2017: 462-463). Bu konjonktürel yalnızlık, Türkiye’de Soğuk Savaş boyunca izlenen Batı merkezli dış politika çizgisinin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Başbakan İsmet İnönü’nün 1964 yılında *Time* Dergisi’ne verdiği “Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de onun içinde yerini bulur” şeklindeki beyanı ise söz konusu sorgulamanın açık göstergelerinden biri olmuştur. Türkiye’nin müdahale isteği karşısında ABD’nin tepkisi ise 5 Haziran 1964 tarihli ve Başkan Johnson imzalı mektupla somutlaşmıştır. Johnson Mektubu olarak bilinen bu belge, Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir gerilim döneminin başlangıcına işaret etmiştir (Adamson, 2001: 286; Baharççek, 2020: 42).

1967 yılında gerçekleşen darbe sonucu iktidara gelen Albaylar Cuntası, Kıbrıs meselesinde gergin bir evreyi başlatmıştır. Adadaki ENOSİS yanlısı Rum gruplar da cuntanın Yunanistan ile Kıbrıs arasında birleşmeyi gerçekleştirme yolunda tarihsel bir fırsat sunduğu yönündeki bir fikri benimsemişlerdir. Bu beklenti, cunta lideri Georgios Papadopoulos’un Makarios’a gerçekleştirdiği resmi ziyarette ENOSİS’i “tarihi ve adil bir çözüm” olarak tanımlamasıyla daha da güçlenmiştir. Türkiye, bu yaklaşımı açık biçimde reddetmiş, fakat Başbakan Süleyman Demirel ile Başbakan Kollias arasında gerçekleşen Keşan-Dedeoğaç görüşmeleri de herhangi bir somut uzlaşma zemini yaratamamıştır (Papuçcular, 2023: 174-175).

15 Kasım 1967 tarihinde General Grivas komutasındaki Rum birliklerinin Boğaziçi ve Geçitkale köylerine yönelik saldırısı, 24 Kıbrıslı Türk sivilin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmış ve literatüre 1967 Krizi olarak geçen yeni bir güvenlik bunalımını tetiklemiştir. Türkiye’de bu gelişme, doğrudan müdahale gerektiren bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Askeri müdahale seçeneği, devlet kademelerinde ciddi biçimde gündeme alınmıştır (Vatansever, 2010: 1514). Ne var ki 1964 Johnson Mektubu’nun gölgesinde gelişen bu kriz ortamında ABD ve NATO çevrelerinden gelen diplomatik baskılar bir kez daha etkisini göstermiştir. Washington yönetimi bu kez tehdit diline başvurmamış, fakat güçlü mesajlar içeren uyarılarla Ankara’yı askeri bir eylemden vazgeçmeye zorlamıştır (Camp, 1980: 50; Papuçcular, 2023: 175).

1974 yılı, Kıbrıs sorununda hem adadaki çatışma dinamiklerinin hem de Türk dış politikası stratejisinin derin bir dönüşüm geçirdiği bir yıl olmuştur. Bu dönemde General Grivas'ın liderliğinde örgütlenen ve Albaylar Cuntasının kontrolüne giren Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü (*Ethniki Organosis Kiprion Agoniston-EOKA*), adada şiddet döngüsünü yeniden başlatmıştır. 15 Temmuz'da Makarios'a karşı gerçekleştirilen darbe ve ENOSİS'in ilanı, Ankara tarafından yalnızca bir anayasal kriz değil, Türk toplumunun varlığına yönelik açık bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Türkiye de garantörlük yükümlülüğüne dayanarak 20 Temmuz'da askeri müdahalede bulunmuştur. İlk harekâtı takip eden kısa ateşkese rağmen adadaki tehditlerin sürmesi, 14 Ağustos'ta ikinci bir müdahaleyi gündeme getirmiş ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye'nin uluslararası garantörlük rolünü sahaya taşıyarak Kıbrıs'ta yeni ve fiili bir statükonun oluşmasına öncülük ettiği önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Müdahale sonucunda adanın yaklaşık %40'ı Türklerin denetimine geçmiştir (Kösebalaban, 2014: 212; Uçarol, 2015: 1069; Zürcher, 2015: 397).

1974 Barış Harekâtı'nın gerçekleştiği siyasi ortamda, harekât kararını alan hükümetin bileşenlerinden biri olan MSP hem bir koalisyon ortağı hem de ideolojik ve söylemsel olarak süreci şekillendiren başat aktörlerden biridir. MSP'nin müdahaleye ilişkin yaklaşımı ve harekât sonrasındaki söylemleri, partinin dış politikayı nasıl konumlandığına dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Bu bağlamda, MSP'nin Kıbrıs krizine yaklaşımını doğru biçimde kavrayabilmek için öncelikle partinin ideolojik yapısını ve dış politika koordinatlarını incelemek gerekmektedir.

MSP'nin İdeolojik Temelleri ve Dış Politika Koordinatları

Milli Görüş, Erbakan'ın öncülüğünde 1969'dan itibaren İslami reflekslere sahip bir siyasal fikir hareketi olarak siyasi sistem içinde kalıcı bir yapı inşa etmiş hareketi tanımlar. Zira partilerinin kapatılmasına rağmen kendini her defasında yeniden var edebilen ve düşünsel sürekliliğini koruyabilen bir hareket olarak Milli Görüş, Türk siyasal hayatında öne çıkmıştır. Yalnızca siyaset sahnesiyle sınırlı kalmayan ve medya, sivil toplum ve yurtdışı örgütlenmeleri aracılığıyla çok katmanlı bir ideolojik alan inşa ederek Türk siyasal hayatı ve Türkiye İslamcılığı içinde özgün ve müstakil bir konumu temsil etmiştir (Bora, 2017: 469).

Milli Görüş'ün ideolojik çerçevesi, öncelikle isminin kendisinde taşıdığı semantik katmanlarda şekillenmektedir. Hareket, "millî" kavramını ırksal veya etnik bir aidiyet olarak değil Kur'an'daki Millet-i İbrahim referansı ile temellendirerek dini bir anlamda kullanmaktadır. Görüş kelimesiyle birleştiğinde ise bu terim, seküler toplumsal yapıda kendine özgü bir alan açan ve metafizik değerlere dayalı bir dünya görüşünü ifade eden dini/İslami görüş anlamına

gelmektedir. Bu dünya görüşünün merkezinde hak-batıl ayrımı olarak kavramsallaştırılan temel bir dikotomi yer alır. Bu perspektife göre Milli Görüş, hakka dayanan ve tarihsel mücadele ruhunu milletin özünden alan bir anlayışı temsil ederken; küresel ölçekte Siyonizm, yerel ölçekte ise Batı taklitçiliğini batıl olarak konumlandırılan karşıt kutupları oluşturmaktadır (Çakır, 2018: 544). Bu bağlamda, Milli Görüş’ün ideolojik anlamda temel olarak Batı’nın kapitalist sistemine karşı hem ekonomik hem de kültürel bağımsızlığı hedefleyen İslami refleksle hareket eden siyasi hareket olduğu ifade edilebilir.

Milli Görüş temel karakteri itibarıyla ki Talip Tuğrul (2017) çalışmasında bu karakteri kapsamlı bir şekilde işlemiştir, İslâmcılığı siyasal alana taşıyan, siyasal ıslahatçı bir harekettir. Nihai dış politika hedefi, Batı’ya alternatif bir İslam Birliği kurmak ve tüm Müslümanları etnik ayrımları aşan bir ümmetçilik bilinciyle birleştirmektir. Hareketin tasavvuf menşeli kökenleri “Önce Ahlak ve Maneviyat” ilkesini beslerken, teolojik olarak Türkiye’nin çoğunluğunu oluşturan Ehl-i Sünnet geleneğine dayanır; ancak mezhepler üstü stratejik bir duruşla ortak düşmana karşı siyasi ittifakları mümkün kılar. Hareket, “taklitçiliğe” karşı “millilik” ve “yerellik” vurgusuyla kendi tarihsel ve kültürel köklerine dönerken, dünya görüşünü anti-emperyalizm ve anti-Siyonizm üzerine kurulu bir hak-batıl mücadelesi olarak tanımlar. Bu mücadeleyi yürütmek için siyasallığı bir “cihat” aracı olarak görür ve devrim yerine “ıslahatçılık” metoduyla sistemi içeriden dönüştürmeyi hedefler. Bu sürecin merkezinde, tüm harekete yön veren karizmatik lider Erbakan figürü yer alır. Hareket, farklı İslami grupları kuşatıcı yapısıyla bir araya getirirken, bunu aktivizm ve disiplinli teşkilatçılık gücüyle birleştirerek siyasi bir eyleme dönüştürür (Köni vd., 2015; Tuğrul, 2017). Hareketin kendini siyasal yelpazede konumlandırma biçimi de Milli Görüş’ün ideolojik temellerini açıklamaktadır. Zira Erbakan, Türkiye’deki mevcut siyasi yapıyı liberal, sol ve Milli Görüş olarak üçlü bir ayrıma tabi tutmuş ve Milli Görüş’ü bu iki yabancı kökenli ideolojinin dışında toplumun öz değerlerinden doğan üçüncü bir yol olarak sunmuştur. Erbakan’ın farklılaştırma söylemi, özellikle siyasi kutuplaşmanın yoğun olduğu kuruluş yıllarında harekete özgün bir kimlik kazandırmış, zamanla sadece sistem eleştirilerinden daha sistematik bir yapıya dönüşmüş ve özellikle 1990’larda “Adil Düzen” projesiyle birlikte bütüncül bir sistem önerisi haline gelmiştir (Arpacı, 2020: 25-34).

Milli Görüş’ün ideolojisinin temellerinde Çalmuk’un (2018: 550-555) analizine göre birbirini tamamlayan üç sacayağı bulunmaktadır. İlki, ekonomik programının merkezinde yer alan ve maddi kalkınmaya aracılık edecek Ağır Sanayi Hamlesi’dir. Bu vizyon, salt bir kalkınma projesinin ötesinde yerli üretim ve teknolojik yeterlilik aracılığıyla ekonomik bağımsızlığa ulaşma idealini temsil eder. İkinci ve üçüncü de sırasıyla: toplumsal alan ile eğitim sisteminde manevi kalkınmaya önem verilmesi ve dış politikada Batı merkezli ittifak sistemine alternatif olarak bir İslam Ülkeleri Birliği’nin inşa edilmesidir (Gülbay, 2019b:

159). Bu üçlü yapı, Türkiye’yi küresel sistemde edilgen bir konumdan çıkarıp özgün bir aktör olarak yeniden konumlandırma hedefini ortaya koymaktadır. Bu hedefi gerçekleştirmek için devrimci yöntemler yerine sistem içinde demokratik ve meşru zeminlerde kalınması ve bu yolla Batı’ya bağımlılıktan arındırılmış Adil Düzen’in kurulması, hareketin temel motivasyonunu tanımlamaktadır.

12 Mart 1971 askeri müdahalesi sonrasında Anayasa Mahkemesince kapatılan Milli Nizam Partisi’nin halefi olarak 1 Ekim 1972’de kurulan MSP, 1972-1980 yılları arasında Milli Görüş’ün siyasal alandaki yeni temsilcisidir. Parti programı içerik bakımından analiz edildiğinde, Milli Görüş’e referanslar ortaya çıkmaktadır. Partinin ideolojik yapısının temel ve kuşatıcı kodunun, “Ana Gaye” başlığı altında (Madde 1) ifade edilen ve kalkınmayı sadece ekonomik bir mesele olarak görmeyen “manevi ve maddi sahada kalkınarak saadet ve selâmete erişme” hedefi olduğu görülmektedir. Nitekim manevi kalkınma da partinin ideolojik omurgasını oluşturan ve en belirgin ideolojik kod olarak maddi kalkınmaya göre daha öncelikli bir meseledir (Madde 2). MSP’nin ekonomik vizyonu da programda net bir şekilde kodlanmıştır. “Her türlü istismar ve tefeciliğin terki” (Madde 6) ilkesiyle faize dayalı ekonomik sisteme eleştirel bir duruş sergilenirken, temel amaç “yaygın kalkınmanın hızla sanayileşerek gerçekleşmesi” olarak belirlenmiştir. Asıl hedef ise “Ağır sanayinin kurulması” ve “Uçak, Gemi, Otomobil, Kamyon” gibi stratejik ürünlerin “tamamen yerli imalat olarak” üretilmesi biçiminde ifade edilmiştir (Madde 90). MSP programı, özgün bir milli kimlik ve milli duruş arayışının en net ifadesi olarak millilik kavramını etnik bir temelden ziyade tarihsel ve manevi bir süreklilik üzerine inşa etmiştir. Partinin örnek bir medeniyet kurma hedefi “Büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden”, “mazisine bağlı” ve en önemlisi “her türlü taklitçilikten uzak / Milli şahsiyetini müdri” (Madde 3) bir nesil yetiştirme idealine dayandırılmıştır. Bu bağlamda MSP’nin ideolojik temellerinin manevi-maddi kalkınma bütünlüğü, ahlak ve maneviyatın önceliği, ağır sanayi merkezli ekonomik bağımsızlık ve tarih şuuruna dayalı milli şahsiyet gibi temel kodlar üzerine inşa edildiği belirtilebilir.

Erbakan liderliğindeki Parti, Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde “Şahsiyetli Dış Politika” yürütmesi gerektiğini de sık sık dile getirmiştir. Şahsiyetli dış politika, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı esas alan, dış baskılara boyun eğmeyen ve milli onuru koruyan bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede MSP’nin, müttefik bile olsa Batı’nın dikte ve yaptırımlarına direnme eğiliminde olan bir parti olduğu belirtilebilir. Ayrıca Erbakan’ın dış politika vizyonunun dört temel ilk üzerine inşa edildiği tespit edilmektedir. Bunlardan ilki, siyasetin temelini “ahlak ve maneviyat” üzerine kurmaktır. İkincisi, Türkiye’nin uluslararası sistemde edilgen bir “uydu” olmasını reddeden bir “lider ülke” olarak konumlandırılan şahsiyetli bir dış politika anlayışıdır. Üçüncüsü, sömürgeci kalkınmayı reddeden ve Türkiye’ye özgü bir “lider ülke kalkınma modeli” geliştirilmesini savunan ilkedir. Dördüncü ve kapsamlı ilke de bu misyonun

sadece Türkiye ile sınırlı kalmamasını “yeryüzünde ifsadın önlenmesi için Türkiye’nin ve bütün insanlığın saadeti için çalışmak” gibi evrensel bir rol tanımının yapılmasıdır (Tekin, 2017: 229).

MSP’nin temel dış politika koordinatları da yukarıdaki bu ilkeler temelinde belirlenmiştir. Parti’nin vizyonunu şekillendiren temel kodların ilkesel, bağımsız, ekonomik olarak kendi kendine yeterli ve bölgesel bir yönelimi benimsediği görülmektedir. Uluslararası ilişkileri güç ve çıkar dengesi yerine “hak ve adalet” temelinde okumak, MSP’nin programında dış politika paradigmasının özgün ve temel koordinatı olarak belirtilmektedir (Madde 41). Parti, dış politikanın ahlaki bir temele oturtulması gerektiğini ve Türkiye’nin uluslararası arenada “haysiyetli” bir duruş sergilemesi gerektiğini vurgulamaktadır. İkinci koordinat olarak “Milli Şahsiyet” ve “Anti-Taklitçilik (Kimlik ve Bağımsızlık)” kavramları verilebilir. Bu ilke, Türkiye’nin dış politikada özgün bir yol çizmesini ve başka bir gücün veya medeniyetin takipçisi olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Böylelikle siyasi, ekonomik ve kültürel olarak tam bağımsız bir Türkiye’nin yaratılması, temel amaç olarak vurgulanmaktadır. “Enerji ve tabii kaynaklarımızın milli yatırımlarla değerlendirilmesinde fayda görüyor bu sahada yabancı sermayeye hâkimiyet sağlayacak ölçüsüz tatbikata imkân verilmemesi gerektiğine inanıyoruz” (Madde 45) ibaresi de bir kaynak milliyetçiliği ve anti-emperyalist duruşun sergilendiğini göstermektedir. Erbakan’ın Soğuk Savaş dönemindeki kapitalizm ve komünizmi Siyonizm’e hizmet eden bir timsahın iki çenesine benzetmesi de yine partinin dış politikasının temel taşlarından bir diğerini ortaya koymaktadır (Tuğrul, 2017: 637-638). Bu anlamda, partinin dış dünya algısının anti-emperyalizm ve anti-siyonizm üzerine kurulu olduğu ifade edilebilir.

Parti, dönemin küresel blok siyasetini eleştirerek Türkiye’nin dış politika önceliğini kendi yakın coğrafyasına ve tarihsel bağlarına yöneltmesinin gerekliliğini de vurgulamıştır. “Aramızda tarihi ve kültürel bağlar bulunan komşularımızla daha sıkı siyasi münasebetler kurulmasını zaruri görüyoruz” (Madde 42) ifadesi, bu bölgeselcilik vizyonunun aşikâr edilmesi olarak okunabilir. Bu yaklaşım, ek olarak, “Dış Türklerin haklarının korunması” (Madde 43) hedefini de içererek kültürel ve tarihi bir havza siyasetine kadar genişletilmiştir. Dikkat çekici olan bir nokta, parti programında Soğuk Savaş döneminin temel aktörleri olan NATO, AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu), ABD veya SSCB’ye doğrudan hiçbir referans bulunmamasıdır. Bu kasıtlı sessizlik, MSP’nin mevcut iki kutuplu dünya düzenini reddettiğini ve Türkiye için bu blokların dışında kendi liderliğinde yeni bir yol aradığını gösteren bir tutum olarak okunabilir. Bununla birlikte, Arpacı ve Baharççek’in (2017: 120) ifadeleriyle MSP’nin, MNP’nin kapatılma tecrübesinden ders çıkararak programında “MNP’ye oranla daha mutedil bir dil kullanmayı ve dış politika yaklaşımını düşük profille oluşturmayı” stratejik olarak tercih ettiği belirtilebilir.

Milli Dava’dan Taksim’e MSP’nin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı

MSP’nin 1974 Kıbrıs sorununda sergilediği müdahaleci tutum, anlık bir politik refleksin ötesinde hareketin kuruluş felsefesini ve hedeflerini yansıtan bir duruşun sonucu olarak okunabilir. Bu yaklaşımın merkezinde, Erbakan’ın dünya algısını şekillendiren ve kökenlerini Kur’an’dan alan bir hak-batıl mücadelesi anlayışı yer almaktadır (Arpacı ve Baharçipek, 2017: 117). Bu paradigma, uluslararası sistemi materyalist çıkar çatışmalarının bir arenası olarak değil, hakkı temsil edenler ile batılı temsil edenler arasındaki ahlaki bir mücadelenin sahnesi olarak yorumlar. Bu ideolojik zemin, Erbakan’ın Harekât sırasında kullandığı söylemlerin tesadüfi bir kelime seçimi olmadığını, aksine derin bir dünya görüşünün dışavurumu olduğunu anlamak için kritik bir anahtar sunmaktadır. Parti’nin Kıbrıs’a yaklaşımı bu perspektiften açıklanabilir.

İlk olarak, Milli Görüş’ün dayandığı İslamcı ve milliyetçi değerler doğrultusunda MSP’nin Kıbrıs’ı bir milli dava olarak benimsediği ifade edilebilir. Bununla birlikte, 1970’li yıllarda Kıbrıs politikası, Türk siyasetindeki bütün ana akım partilerin gündeminde milli bir dava olarak benimsenmiştir. Partiler, Kıbrıs Türklerinin güvenliğinden ve kazanılmış haklarından taviz verilmemesini savunmuştur. Fakat MSP’yi dönemin diğer partilerinin yaklaşımından ayıran belirgin farkın, Kıbrıs Türklerinin kimliğini tanımlama biçimiyle ilişkili olduğu ileri sürülebilir. MSP, Kıbrıs Türklerini bütünüyle “bizden bir parça” olarak görmüş ve ayrı bir kimlik vurgusu yapmamıştır. Türk milliyetçiliğinin genel olarak Kıbrıslı Türklerin ayrı bir kimliğini önemsemeyerek, onları Türkiye Türklüğünün bir şubesi olarak görmesi (Bora, 1995) gibi MSP de Müslüman kimliği ekseninde Kıbrıs Türklerini Türkiye’den ayrı düşünmemiştir. Bu yaklaşımın Kıbrıslı Türkleri hem Türk milletinin hem İslam ümmetinin bir parçası olarak değerlendirmesi nedeniyle Milli Görüş’ün dayandığı ümmetçilik anlayışından ileri geldiği kuvvetle muhtemeldir. Parti’nin, bu minvalde, Türkiye’nin Kıbrıslı Türklere sahip çıkması gerektiğini dini bir vecibe olarak algıladığı görülmektedir.

MSP’nin 1972 tarihli parti programı, bu yaklaşımın tespitinde kritik bir önem taşımaktadır. Programda yer alan Kıbrıs’a ilişkin “Dış Türkler”, “tarihi ve kültürel bağlar” ve “aktif politika” gibi anahtar ifadeler, MSP’nin Kıbrıs’ı tarihsel ve milli bir bağlam içinde okuduğunu göstermektedir. Programı’nın 42. maddesinde dış ilişkilerde “aramızda tarihi ve kültürel bağlar bulunan komşularımızla daha sıkı siyasi münasebetler” kurulmasını amaçlayan Parti, 43. maddede “Dış Türklerin haklarının korunması için milletler arası kurul ve çevrelerde aktif bir politika tatbik etmek kararındayız” (Milli Selamet Partisi, 1972) ifadesi ile proaktif ve müdahaleci bir siyaset güdeceğinin altını çizmiştir. Kullanılan “aktif politika” vurgusunu, önceki hükümetlerin pasif olarak algılanan tutumlarına bir eleştiri niteliği taşıdığı ve MSP’nin Kıbrıs gibi milli davalarda tereddüt etmeyeceğinin baştan belirlendiği şeklinde okumak mümkündür.

MSP'nin meclisteki açıklamaları da İslami ve milli reflekslerle hareket ettiğini göstermektedir. Örneğin, MSP'nin grup sözcüsünün söz aldığı bir genel kurulda Kıbrıs sorunu, doğrudan tarihsel ve dini bir zemine oturtulmuş ve Kıbrıs “bin yıllık İslam diyanı” ve “Adana vilayetine bağlı bir vezirlik” olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım hem Osmanlı mirasına hem de dini bağlılığa yapılan açık bir göndermedir. Ek olarak ilgili tarihteki meclis konuşması “Yardım Allah'tandır, fetih yakındır” ifadesiyle bitmiştir (TBMM, 1974a: 45). Bu söylemlerde Harekâta ilahi bir misyon yüklendiğini göstermektedir. Hareketin öncülerinden Süleyman Arif Emre de Erbakan'ın siyasete bakış açısını Erbakan'ın ağzından şöyle aktarmaktadır “Biz siyaset değil, cihat yapıyoruz. Biz parti değil, cihat ordusuyuz” (Erbakan Vakfı, 2017: 9). Dolayısıyla siyasete yönelik bu yaklaşım, MSP'nin siyaset pratiğinin de çerçevesini belirlemektedir.

MSP'nin 1973 yılındaki seçim beyannamesinde ve Erbakan'ın söylemlerinde, Kıbrıs meselesi Batı ile bütünleşme politikalarına yönelik temel eleştirinin odağına yerleştirilmiş, başka bir ifadeyle konu, Batı karşıtlığı paradigması çerçevesinde ele alınmıştır. Beyannamede Ortak Pazar'ın olası tehlikeleri anlatılırken “Asırlarca şehid kanlarıyla sulanan topraklarımızın ortak pazar firmaları tarafından para mukabilinde kapışılmasından ne kadar vahim neticeler doğabileceğini bize Kıbrıs misali isbat etmemiş midir?” (Millî Selamet Partisi, 1973: 37) sorusunu yönelten MSP, Kıbrıs'ı ekonomik bağımlılığın toprak kaybına ve ulusal egemenliğin zedelenmesine yol açtığı somut bir misal olarak sunmuş, anti-empyralist söylemini Kıbrıs sorunu üzerinden güçlendirme yoluna gitmiştir.

Kıbrıs'a stratejik coğrafik bir vizyon yükleyen Erbakan, “dış güçlerle mücadele” düsturunu da Kıbrıs yaklaşımına eklemiştir. Kıbrıs adasının jeo-stratejik konumunu geniş bir bölgesel ve küresel bağlam içinde değerlendiren Erbakan, Ada'nın “Akdeniz-Karadeniz-Hazar-Basra-Kızıldeniz” havzasındaki stratejik önemini sık sık vurgulamıştır. Kıbrıs'ın sadece Türkiye için değil, küresel güç dengeleri açısından da önemli olduğunu belirtmiştir. “Kantona ayrılacak, Rumlar yönetimde olacak... bu Rumların işine gelir” gibi söylemleriyle de dış güçlerin müdahalesine karşı direnişin gerekliliğini vurgulamıştır. Uluslararası toplumun önerdiği çözüm modellerinin çoğunun Rum çıkarlarına hizmet edeceğini belirten Erbakan, bu modelleri kabul etmenin Türk tarafı açısından teslimiyet anlamına geleceğinin altını çizmiştir (Prof. Dr. Necmettin Erbakan, 2014). Erbakan'ın kullandığı “Bana ne Amerika'dan!” ifadesi de yalnızca dış müdahalelere yönelik basit bir reddedişi değil (Mümin Türk, 2010), Millî Görüş'ün Kıbrıs Türklerinin haklarını koruma konusunda dış baskılara boyun eğmeyeceğinin tasdiki olarak sunulmuştur.

Erbakan'ın ideolojik perspektifinden Kıbrıs meselesi, basit bir dış politika sorununun çok ötesinde Türkiye'nin bekası ve küresel misyonu ile iç içe geçmiş

bir anlam taşımaktadır. Erbakan’a (2017: 155-158) göre Kıbrıs, sadece jeo-stratejik bir ada değil, “Türkiye’nin bütünlüğünün sigortasıdır. Kıbrıs demek, Türkiye demektir.” Bu minvalde Erbakan’ın, Kıbrıs’ın güvenliğini doğrudan Türkiye’nin ana vatan güvenliğiyle eşitlediği, adaya yönelik herhangi bir tehdidi Türkiye’ye yapılmış bir tehdit olarak konumlandığı ve müdahaleyi kaçınılmaz bir ulusal beka eylemi haline getirdiği anlaşılabılır. Hatta Erbakan bu çerçeveyi daha da genişleterek meseleyi küresel bir hak-batıl mücadelesinin merkezine yerleştirir. Kıbrıs’a ilişkin “Ortadoğu’nun barışı, İslam âleminin huzuru ve Türkiye’nin korunması için büyük öneme haizdir” (Erbakan, 2017: 159) şeklindeki tespiti, harekâtı sadece bir millî çıkar savunması olmaktan çıkarır. Bu söylemle müdahale, tüm İslam dünyasının huzurunu ve Batı emperyalizmine karşı Ortadoğu’nun direnişini temin edecek olan lider ülke Türkiye’nin üstlendiği tarihi ve manevi bir misyona dönüştürülmektedir.

Müdahaledeki İslami ton, Kıbrıs Harekâtı sonrasında da devam etmektedir. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit’in uluslararası hukuk ve diplomatik teamüllere dayalı pragmatik yaklaşımına karşılık Erbakan’ın itirazı, sorunu tamamen farklı bir semantik alana taşımaktadır. Erbakan’ın, “Allah’ın yardımıyla fetih hakkımızı kullandık. Yeşil Adamıza ayak basan kahraman Mehmetçiklerimizi durduramayız” (akt. Adamson, 2001: 292) şeklindeki beyanı, basit bir politik duruşun ötesinde ideolojik söylemsel bir anlam inşa etmektedir. Zira bu ifadede yer alan üç kilit kavramın analizi, MSP’nin pozisyonunun deşifre edilmesine yardımcı olacaktır. İlki “Allah’ın yardımıyla” ifadesidir. Bu ifade, askeri operasyona dünyevi (seküler) bir meşruiyetin ötesinde ilahi bir rıza ve destek atfederek onu kutsallaştırmaktadır. İkinci ifade “Fetih hakkı”dır. Müdahale hakkı veya garantörlük hakkı gibi hukuki ve nötr terimler yerine, tarihsel ve dini çağrışımları son derece güçlü olan fetih kelimesinin seçilmesi, eylemi bir toprak kazanımı ve manevi bir zafer olarak kodlamaktadır. Üçüncü ifade de “Kahraman Mehmetçikler” olarak alınabilir. Askeri güce atfedilen bu sıfat, eylemin ahlaki üstünlüğünü ve millî onurla olan bağını pekiştirmektedir. Dolayısıyla MSP’nin ideolojik söyleminde İslam ümmetiyle dayanışma ve millî bağımsızlık vurgusu iç içe geçerek (Tuğrul, 2017: 626) Kıbrıs’taki Türk toplumunun korunmasını hem dini bir sorumluluk hem de millî bir zorunluluk şeklinde çerçevelendiği ifade edilebilir.

İkinci olarak, MSP’nin Kıbrıs sorununa yaklaşımında askeri müdahale taraftarı, daha sert ve sürece aktif dâhil olma stratejisini takip ettiği dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, Kıbrıs sorununun ilk dönemlerinde koalisyon ortakları arasındaki fikir ayrılığını da temsil eder. 18-20 Temmuz 1974 tarihli Meclis gizli oturum tutanakları, Kıbrıs Harekâtı’nı meşrulaştırmak için koalisyonun iki kanadı tarafından kullanılan söylemler arasında derin bir dikotomi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu iki temel yaklaşım arasındaki fark, sadece bir üslup ayrılığından ileri gelmemektedir. Krizin yönetimine ve nihai hedeflerine dair temel bir vizyon

çatışmasını da gözler önüne sermektedir. 1974’ylındaki Erbakan ile Ecevit birlikteliğinin ideolojik yakınlıktan ziyade siyasi oportünizm üzerine inşa edildiği dikkate alındığında iki liderin Amerikan hegemonyasına karşı durmak haricinde çok az noktada ortak fikir sahibi olduğu belirtilebilir (Adamson, 2001: 284). Ecevit’in temsil ettiği CHP kanadı, müdahaleyi uluslararası hukuk, garantörlük anlaşmaları ve barış getirme misyonu ekseninde, hukuki-savunmacı bir paradigma içinde okurken (TBMM, 1974a: 19), MSP kanadı Erbakan’ın ideolojik liderliğinde ve parti sözcülerinin ifadelerinde, meseleyi tarihi ve milli bir dava, anti-emperyalist bir direniş ve fetih gibi kavramlarla çerçeveleyerek hem ideolojik hem de askeri müdahale yanlısı bir yaklaşımla ele almıştır (TBMM, 1974b: 2). Buna karşın Ecevit’in “Kıbrıs Harekâtı bir fetih değil, bir milli ödevdir” düşüncesiyle bu görüşe karşı çıkmıştır (Mirkelamoğlu, 1977: 314). Fakat CHP-MSP koalisyonunun kuruluşunda Kıbrıs politikası büyük ölçüde CHP’nin seçim bildirgesindeki “federatif devlet” ilkesi üzerine kurulu olsa da 15 Temmuz 1974 Darbesi, bu dengeyi kökten değiştirmiştir. Tosik Dinç’in (2022: 122) de belirttiği gibi bu andan itibaren MSP, “Barış Harekatı’nın düzenlenmesinin itici gücü” haline gelerek koalisyonun daha pasif ve diplomatik kanadını askeri çözüm yönünde teşvik etmiştir.

Erbakan, yaklaşımını her ne kadar Türkiye’nin “Garanti Anlaşmasının 4. maddesi” uyarınca sahip olduğu hukuki bir “sorumluluğa” dayandırıp eylemin keyfi bir saldırganlık olmadığının altını çizse de krizin failini net bir şekilde tanımlamış ve diplomatik yolları filen kapatmıştır. Söylemlerinde Sampson Darbesi’ni bir iç mesele olarak değil, doğrudan Yunanistan tarafından yapılan bir dış müdahale olarak nitelendirmiş ve böylece askeri müdahaleyi neredeyse kaçınılmaz bir seçenek olarak işlemiştir (TBMM, 1974b: 3). Bu doğrultuda Kıbrıs’ta darbe haberinin alınmasıyla birlikte vakit kaybetmeden proaktif bir tutum sergilemiş ve derhal partisinin en üst karar organı olan Genel İdare Kurulu’nu harekete geçirmiştir. Yapılan toplantının sonucunda MSP, diplomatik seçenekleri veya beklemeyi önceleyen yaklaşımların aksine, askeri müdahalenin kaçınılmaz ve zorunlu olduğu yönünde net bir irade ortaya koymuştur (Altınalan, 2011; Erbakan, 2017: 159). Bu karar, Erbakan’ın krizin ilk saatlerinden itibaren hükümet içinde askeri çözüm seçeneğini en güçlü şekilde savunan taraf olacağını ve koalisyon ortağı üzerinde bu yönde bir baskı kuracağını açıkça göstermiştir. Henüz hükümet düzeyinde resmi bir karar alınmadan MSP kendi tabanına ve kadrolarına Türkiye’nin garantörlük hakkını kullanarak askeri harekâta girişmesi gerektiğini deklare etmiş olması, MSP’nin motivasyonunun stratejik hesapların yanı sıra yukarıda bahsedilen ideolojik hassasiyetler ve aktif politika yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir.

Kıbrıs krizinin yönetimi konusundaki temel fikir ayrılığı, ilk andan itibaren Bakanlar Kurulu toplantılarına da yansımıştır. Fakat koalisyonun iki ortağı olan Ecevit ve Erbakan arasındaki diyalog, bir yöntem tartışmasından farklı olarak iki

farklı siyasi felsefenin çatışması olarak da okunabilir. Kayhan Sağlamer’in (1974: 34-35) aktardığına göre Erbakan, “Şımarık Yunan Milleti’ne Allah’ın izniyle unutamayacakları bir ders vermeliyiz” ifadeleriyle toplantıda askeri müdahalenin derhal başlatılması gerektiğini savunarak meseleyi bir milli onur ve mukabele zeminine oturtmuştur. Buna karşılık Ecevit, Batılı diplomatik normlara dayanan bir yaklaşımı benimsediğini “Ama önce barışçı yolları denemeliyiz. Savaş son çaredir. Ayrıca diplomasi ile askeri harekâtı birbirinden ayırmalıyız” ifadeleriyle ortaya koymuş ve meseleyi daha çok uluslararası hukuk çerçevesinde tutma, kan dökülmesini önleme ve askeri gücü son çare olarak görme yaklaşımını benimsemiştir. Fakat İngiltere ve Amerika ile gerçekleştirilen diplomatik görüşmeler sonuç vermeyince barışçıl yolları önceleyen Ecevit “Arkadaşlar ben bir nefis muhasebesi yaptım. Çıkartma yapmaktan başka çare kalmadı, İngilizlerin cevabı menfi” ifadeleriyle harekât kararının artık hükümetin ortak politikası haline geldiğini ilan etmiştir (akt. Emre, 2017: 128). CHP-MSP koalisyonu, ideolojik yelpazenin iki zıt ucunda yer alan partilerin kurduğu bir zorunlu birliktelik olması nedeniyle Kıbrıs krizi karşısında kaçınılmaz olarak derin bir iç gerilim yaşamıştır. Bu süreci Tosik Dinç (2022: 152) “Oldukça zorlu tartışmalar neticesinde ortak uzlaşma zemini bularak bu barış harekâtlarını gerçekleştirmişlerdir” şeklindeki ifadesiyle özetlemiştir.

MSP’nin Kıbrıs sorununa ilişkin benimsediği askeri müdahale tezi, süreç boyunca devam etmiş, Erbakan daha sert bir dil kullanan figür olarak öne çıkmıştır. Erbakan’ın asker kanadına yaptığı “Hazır olun, yürüyün” çağrısı bu minvalde örnek olarak verilebilir (TVNET, 2020). Nitekim harekâtın başlamasıyla birlikte MSP’nin önceliği, operasyonun hedefine ulaşmaya dek sürdürülmesi olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 353 sayılı kararı ile 22 Temmuz’da ateşkes çağrısı yapıldığında, MSP’li bakanlar bu çağrının erken ve hedefi eksik bırakacak bir duraklama olacağını ilan etmiştir. Nitekim Erbakan ve MSP kanadı, birinci harekât sonunda adanın ancak kuzey-batısında sınırlı bir bölgenin kontrol altına alınmış olmasından memnun olmamış ve Kıbrıs Türklerini güvenceye almak için daha geniş bir alanın kontrolünün gerekliliğinin altını çizmişlerdir. Erbakan, ateşkes sonrası başlatılan barış müzakerelerini açıkça “zaman kaybı” olarak nitelermiş ve Türk tarafının masada oyalanarak kazanımlarını riske atmaması gerektiğini savunmuştur (Millî Gazete, 1974; Tosik Dinç, 2022: 148-149). Kıbrıs Barış Harekâtı’nın askeri başarısı, koalisyon içindeki ideolojik farklılıkları daha da belirginleştirmiştir. Bilhassa Cenevre Konferansı sırasında Türk askerinin adadan çekilmesi meselesinde derin bir çatlağa yol açmıştır. Şahinler’in (1979: 60-61) de belirttiği gibi Erbakan, birliklerin kademeli olarak çekilmesini öngören bir hükmü sert bir tutum olarak reddetmiştir. CHP, Kıbrıs’ın bağımsızlığını korumayı hedefleyen yumuşak ve kesin bir siyasetle, askeri varlığı geçici bir diplomatik araç olarak görürken, MSP Türk haklarının kalıcı teminatını önceleyen daha kuşkulu, sert ve gerektiğinde daha baskıcı bir

siyaset izlemeyi tercih etmiştir. Bu noktada Erbakan'ın tavrının, Kıbrıs'ta kalıcı bir Türk askeri varlığı tesis ederek yeni ve daha güvenli bir statüko yaratmayı amaçladığı ileri sürülebilir. Erbakan'ın duruşu, Cenevre'deki müzakere sürecini fiilen kilitlemiş ve koalisyon içindeki çatlağı derinleştirerek İkinci Harekât'a giden siyasi zemini hazırlamıştır.

MSP'nin yaklaşımında Kıbrıs sorunu, üçüncü olarak, bağımsızlık esaslı iki farklı devlet kurulmasını öngören taksim tezi bağlamında işlenmiştir. Fakat burada öncelikle koalisyon hükümetinin programına değinmek gerekir. CHP-MSP Koalisyonu'nun Kıbrıs krizinden önceki resmi tutumu, 1 Şubat 1974 tarihli Hükümet Programı'nda açıkça ortaya koyulmuştur. Program, adanın geleceği için “federatif bir sistem” önermekte ve temel hedefin “Kıbrıs'ın ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığını” korumak olduğunu belirtmektedir. Türkiye'nin pozisyonu ise Kıbrıs Andlaşmaları ile tanınan garantörlük hakkına dayandırılarak hukuki bir zemine oturtulmuştur (TBMM, 1974c: 363). Bu ılımlı ve diplomatik dil, kriz anında MSP kanadından yükselecek olan fetih ve milli dava gibi daha radikal ve ideolojik söylemlerle belirgin bir tezat oluşturmuştur. Nitekim Necmettin Erbakan'ın harekât sonrası söylemleri, MSP'nin Kıbrıs politikasındaki nihai hedefinin taksim olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Erbakan “Biz federe devlet istemeyiz. Hudutları kesin şekilde ayrılmış iki tane bağımsız devlet olacak” (2017: 160) diyerek koalisyonun ortak programında yer alan federasyon modelini açıkça reddetmiş ve masaya en maksimalist talebi koymuştur. Bu yaklaşım, askeri müdahaleyi bozulan bir düzeni restore etme eyleminden ziyade en başından beri coğrafi taksimatı hedefleyen stratejik bir planın parçası olarak yeniden tanımlamaktadır. “Zaten Barış Harekâtı başlarken bizim kararımız buydu” (Erbakan, 2017: 160) ifadesiyle de taksim hedefini geriye dönük olarak meşrulaştıran Erbakan, askeri zaferi bağımsız bir Türk devleti kurma misyonunun bir aracı olarak siyasileştirmektedir.

Erbakan'ın hükümet programında yer alan ve ılımlı bir çözümü işaret eden Coğrafi Federasyon kavramına şüpheyile yaklaştığı, ilerleyen dönemdeki söylemlerinde de tespit edilebilir. Söylemlerinde bu tezin “çok değişik çözümlere yol açabilecek bir söz” olduğunu belirterek önceden uzlaşılan bu çerçeveyi esnetmiş ve yeni pazarlıklara kapı aralamıştır. Asıl hedefin federasyon gibi belirsiz çözümler yerine, Türk tarafının mutlak güvenliğini garanti altına alacak daha net ve kalıcı bir statünün (örtük olarak taksim veya güçlü otonomi) kurulması olduğunu ileri sürmüştür. Harekât sonrasında barışın ancak “vazgeçemeyeceğimiz haklarımız” (TBMM, 1974d: 244-245) temelinde olabileceğini ve verilecek herhangi bir tavizin “katiyen karşılıksız” olmayacağını vurgulamıştır.

Erbakan'ın bir diğer kritik hamlesi de askerin çekilmesi konusundadır. Askerin çekilmesini bir zorunluluk olarak değil, bir lütuf olarak sunarak Türk

Silahlı Kuvvetleri’nin varlığının ancak “haklarımızın kesinlikle teminat altına alındığını gördükten sonra” (TBMM, 1974d: 255) tartışılacak bir seçenek olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşım, askeri, *‘fait accompli’*yi (oldubitti) masada kalıcı bir siyasi ve diplomatik koz haline getirme stratejisi olarak da değerlendirilebilir. Söylemler analiz edildiğinde bu yaklaşımın üç temel stratejik hamle üzerine kurulu olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki, Erbakan koalisyon dönemini işaret ederek “Büyük Kıbrıs zaferi bu devrede kazanılmıştır” söylemiyle, başarıyı doğrudan kendi iktidar ortaklıkları dönemine tescil etmiş, zaferin “devlet-millet kaynaşmasını” sağladığını belirterek Milli Görüş ideolojisinin temel kavramlarından birinin bu zaferle vücut bulduğunu ileri sürmüştür (TBMM, 1974d: 134, 141). Hemen ardından koalisyonun bozulmasını ise CHP’nin “partizan ve hissi sebepleri”ne bağlayarak MSP’yi milli davayı önceleyen, ortağını ise siyasi hesaplar yapan bir aktör olarak konumlandırmıştır (TBMM, 1974d: 148). Bu yaklaşımın, askeri zaferi iç politikada bir meşruiyet ve üstünlük aracına dönüştürme hamlesi biçiminde okunması mümkündür.

Yukarıdaki tartışmalardan hareketle son olarak, MSP’nin Kıbrıs sorununa yönelik söylem ve politikalarının analizinin, ilgili dönemde Milli Görüş’ün yaklaşımının temelini ve gidişatını oluşturan kavramların belirginleşmesine olanak tanıdığını belirtmek gerekmektedir. Bu çerçevede MSP’nin ideolojik ve siyasi duruşunu şekillendiren ve Kıbrıs politikalarını anlamlandırmada kritik öneme sahip kavramsal unsurlar ve söylemsel vurgular aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir.

Tablo 1. MSP’nin Kıbrıs Perspektifindeki Anahtar Kavramlar/Vurgular

Yaklaşım Başlığı	Anahtar Kavramlar / Vurgular
<i>Milli Dava</i>	Vazgeçemeyeceğimiz Haklarımız, Kader Birliği, Dış Türkler, Tarihi ve Kültürel Bağlar
<i>Müdahale İnişiyatifi</i>	Fetih Yakındır, Hazır Olun Yürüyün, Aktif Politika
<i>Coğrafi Taksim Tezi</i>	İki Bağımsız Devlet, Federal Değil Taksim
<i>Diplomasi Yerine Eylem Odaklılık</i>	Zaman Kaybı
<i>Stratejik Coğrafi Vizyon</i>	Beşgen Havza, Güç Projeksiyonu
<i>Dış Güçlere Karşı Direniş</i>	Lider Ülke, Hak-Batıl Mücadelesi, Anti-emperyalizm, Bana ne Amerika’dan
<i>Manevi-Milli Retorik</i>	Hak-Batıl Mücadelesi, Fetih Hakkı, Allah’ın İzniyle, Şahsiyetli Dış Politika, İslam Âleminin Huzuru

Kaynak: MSP’nin metin ve söylemlerinden betimsel yaklaşımla araştırmacılar tarafından derlenmiştir.

Bu temel kavramlardan ve vurgulardan hareketle, MSP'nin Kıbrıs meselesine yönelik yaklaşımı milliyetçi, manevi ve stratejik öğelerin harmanlandığı bir söylemsel yapıya karşılık gelmektedir. Parti, Kıbrıs sorununu Türkiye'nin tarihi, kültürel ve ulusal çıkarlarıyla doğrudan bağlantılı bir milli dava olarak görürken diplomatik süreçlerin zaman kaybı olduğu düşüncesiyle hızlı ve sonuç odaklı çözümleri ön plana çıkarmaktadır. Federal bir çözümü reddedip coğrafi taksimat tezini savunan MSP, aynı zamanda askeri müdahale ve aktif dış politikayı destekleyerek stratejik bölgesel güç projeksiyonunu hedeflemektedir. Ayrıca dış güçlerin müdahalesine karşı lider ülke söylemiyle antiemperyalist bir tutum benimsemekte ve meseleyi dini ve manevi kavramlarla zenginleştirerek İslam dünyasının genel çıkarlarıyla da ilişkilendirmektedir. Tüm bu unsurlar, MSP'nin Kıbrıs politikasını ideolojik, stratejik ve manevi boyutlarıyla kapsayıcı ve çok yönlü bir perspektife yerleştirmektedir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

MSP'nin 1972-1980 yılları arasındaki Kıbrıs politikası, Türkiye'de İslamcı bir siyasi hareketin milli bir dış politika sorununa yaklaşımının kapsamlı bir örneğini sunmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'nin uzun yıllar Batı merkezli ve güvenlik odaklı bir dış politika anlayışı çerçevesinde şekillenen diplomatik yönelimlerine karşı, İslami reflekse sahip ideoloji temelli alternatif bir vizyonun siyasal düzlemde görünürlük kazandığı bir döneme yaşanmıştır. Kıbrıs sorunu da bu kapsamda değerlendirilmiştir. Parti, Kıbrıs hususunda dönemin diğer partileriyle ortak paydalar taşısa da (milli çıkarların korunması, garantörlük haklarına sahip çıkılması, askeri müdahalenin meşruiyeti gibi konularda) üslup, yaklaşım ve öncelikler bakımından özgün bir yere sahiptir. MSP, Kıbrıs sorununu yalnızca bir dış politika meselesi değil, bir inanç ve ideoloji meselesi olarak ele almıştır. Bu bakımdan laik-milliyetçi paradigmadan ayrılmış ve Türk siyasi tarihinde İslamcı dış politikanın somut uygulamalarından ilkinin Kıbrıs üzerinden gerçekleştirmişti. MSP'nin 1974 Kıbrıs krizindeki politikasının, genel manasıyla anlık bir reaksiyon olmaktan ziyade hareketin ideolojik köklerinden beslenen, kriz anında stratejik bir söylemle inşa edilen ve maksimalist hedeflere yönelen bütüncül bir yaklaşıma dayandığı ifade edilebilir.

Bu çalışma, MSP'nin yaklaşımını üç temel eksenle ele almıştır: politikanın kökenleri, kriz anındaki gelişimi ve nihai hedefi. MSP'nin yaklaşımın kökenleri, Milli Görüş'ün kuruluş felsefesinde yatmaktadır. Parti, Kıbrıs meselesini geleneksel dış politika paradigmalarının ötesinde kendi özgün hak-batıl mücadelesi anlayışıyla okumuştur. Bu ideolojik zemin, 1972 Parti Programı ve 1973 Seçim Beyannamesi'nde yer alan aktif politika ve anti-emperyalist duruş taahhütleriyle somutlaşmış ve Kıbrıs'ı daha kriz patlak vermeden önce müdahale edilmesi gereken bir milli dava olarak kodlamıştır. Bu anlamda, Kıbrıs'a

yaklaşımın partinin milli ve manevi değerleri önceleyen ideolojisi ve İslamcı dış politika anlayışı çerçevesinde şekillendiği ifade edilebilmektedir. Zira Kıbrıs konusunu dile getirilirken İslami ton yoğun biçimde kullanılmıştır. Öte yandan, Kıbrıs meselesi Türkiye’de tüm siyasi yelpazede milli dava olarak kabul edilirken MSP bu davaya Türk-İslam birliği ve maneviyat vurgusuyla kendine özgü bir perspektifle yaklaşmış ve sorunu ümmet bilinci perspektifine oturtmuştur.

Kriz anında bu ideolojik kökenler, politikanın gelişimini şekillendirmiş ve MSP’yi koalisyonun daha atak ve aktif şahin kanadı haline olarak okunmasına yol açmıştır. Harekât, Erbakan’ın söyleminde uluslararası hukukun dar kalıplarından çıkartılarak “Allah’ın yardımıyla fetih hakkı” gibi kavramlarla yeniden çerçevelenmiş ve adeta kutsal bir misyona dönüştürülmüştür. Bu yaklaşımın, koalisyonun daha ılımlı kanadı üzerinde belirleyici bir baskı oluşturarak krizin yönetiminde MSP’yi bir itici güç konumuna getirmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Son olarak Harekât sonrası dönemde MSP’nin yaklaşımının nihai hedefi de ortaya koyulmuştur. Bu hedef, benimsediği maksimalist vizyonla tutarlı bir şekilde belirginleşmiştir. Erbakan, koalisyonun ortak hedefi olan federasyon modelini açıkça reddederek MSP’nin nihai hedefinin hudutları kesin şekilde ayrılmış iki tane bağımsız devlet, diğer ifadeyle taksim tezi olduğunu ilan etmiştir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında MSP’nin Kıbrıs politikasının, partinin dış politikayı iç politika ve ideolojik hedefleri doğrultusunda şekillendirme kapasitesini, liderinin söylem inşa etme gücünü ve ulusal bir krizi kendi dünya görüşü çerçevesinde yeniden tanımlayarak süreci domine etme yeteneğini gösteren Türk siyasi tarihi açısından kritik bir vaka niteliğinde olduğu ifade edilebilir.

Kaynakça

- Adamson, Fiona B. (2001). “Democratization and the Domestic Sources of Foreign Policy: Turkey in the 1974 Cyprus Crisis”, *Political Science Quarterly*, 116 (2): 277-303.
- Akgün, Sibel (2012). “Ulusal Güvenlik Bağlamında Ak Parti’nin Kıbrıs Sorununa İlk ve Son Dönemde Bakışının Karşılaştırmalı Analizi”, Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil (eds.), *Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları Temel Faktörler, Kavramlar, Aktörler, Süreç ve Gelişmeler* (İstanbul: Barış Kitap): 137-168.
- Albayrak, Mustafa (2000). “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16 (46): 249-75.
- Albayrak, Sadık (1989). *Türk Siyasal Hayatında MSP Olayı* (İstanbul: Araştırma Yayınları).
- Altınalan, Hüseyin (2011). “Erbakan’ın Rolü Neydi?”, *Milli Gazete*, <https://www.tyb.org.tr/erbakanin-rolu-neydi-3441h.htm#:~:text=Erbakan%20daha>

%20%C3%A7ok%20%27%20Harekat%C4%B1,demi%C5%9Ftir (Erişim Tarihi: 10.08.2025).

- Arıcıoğlu, Ece B. (2023). “Kıbrıs Meselesi Ekseninde 1974 Kıbrıs Müdahalesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 21 (1): 103-115.
- Armaoğlu, Fahir H. (1959). “1955 Yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 14 (02): 57-86.
- Arpacı, Işıl ve Abdulkadir Baharççek (2017). “Milli Görüş Partilerinin Programlarının Dış Politika Analizi”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (İktisat Özel Sayısı): 115-126.
- Arpacı, Işıl (2020). “Söylemden İdeolojiye Erbakan ve Milli Görüş”, *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (1): 16-37.
- Arpacı, Işıl (2022). “Necmettin Erbakan Örneğinde Türk Dış Politikasının İslamcı Eleştirisi”, *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2): 244-260.
- Arsava, A. Füsün (1996). “Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Oral Sander’e Armağan (1-4): 43-51.
- Baharççek, Abdulkadir (2020). *Yeni Dünya Düzeninde Türk Dış Politikası* (Ankara: Orion Kitabevi).
- Balcı, Ali (2021). *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar* (İstanbul: Alfa Yayınları).
- Bishku, Michael B. (1991). “Turkey, Greece and the Cyprus Conflict”, *Journal of Third World Studies*, 8 (1): 165-179.
- Bora, Tanıl (1995). “Türk Milliyetçiliği ve Kıbrıs”, *Birikim Dergisi*, Sayı 77.
- Bora, Tanıl (2017). *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasal İdeolojiler* (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Camp, Glen D. (1980). “Greek-Turkish Conflict over Cyprus”, *Political Science Quarterly*, 95 (1): 43-70.
- Cumhuriyet (1950). *Kıbrıs Meselesi Dün Mecliste Görüldü*, S. 3, <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1950-01-24/3> (Erişim Tarihi: 17.05.2025).
- Cumhuriyet (1962). *Kıbrıslı İdarecilerden Dün Londra Anlaşmasının Tatbikini İstedik*, <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1962-11-24/0> (Erişim Tarihi: 17.05.2025).
- Çakır, Ruşen (2018). “Milli Görüş Hareketi”, Yasin Aktay (ed.), *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce Cilt 6 İslamcılık* (İstanbul: İletişim Yayınları): 544-549.
- Çalmuk, Fehmi (2018). “Necmettin Erbakan”, Yasin Aktay (ed.), *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce Cilt 6 İslamcılık* (İstanbul: İletişim Yayınları): 550-575.
- Çınar, Menderes (2022). “Islamist Activism in Turkey”, Güneş Murat Tezcür (ed.), *The Oxford Handbook of Turkish Politics* (New York: Oxford University Press): 407-430.
- Efegil, Ertan ve Ayşe M. Olcay (2004). “Tarafların Kıbrıs Sorunu’na Yaklaşımları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1): 113-122.

- Emre, Süleyman A. (2017). *Siyasette 35 Yıl* (Ankara: MGV Yayınları).
- Erbakan Vakfı (2017). *Yorulmayan Lider Erbakan* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık).
- Erbakan, Necmettin (2017). *Davam* (İstanbul: Yeni Devir Matbaacılık).
- Fırat, Melek (2009). “1945-1960 Yunanistan’la İlişkiler”. Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I. 1919-1980* (İstanbul: İletişim Yayınları): 576-614.
- Gökçe, Emrah U. (2018). “1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinin Karar Alma Süreci”, *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 2 (1): 41-60.
- Gülbay, Alper (2019a). “Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Barış Harekâtı”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15 (30): 333-361.
- Gülbay, Alper (2019b). “Türk Dış Politikasında İslam Dünyasına Yönelişin İdeoloji ve Güç Dengesi Bağlamında Analizi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (65), 159-192.
- İşyar, Ömer G. (2021). *Türk Dış Politikası Sorunlar ve Süreçler* (Bursa: Dora Yayıncılık).
- Kasım, Kamer (2007). “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu”, *Gazi Akademik Bakış*, 1: 57-73.
- Kırval, Levent ve Arda Özkan (2021). “The Delimitation Dispute of the Maritime Jurisdiction Areas in The Eastern Mediterranean: Turkish Perspective Based on the Equitable Principles”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, 52: 85-112.
- Koçer, Gökhan (2006). “Türk Dış Politikasında Din unsuru”, *Akademik Orta Doğu*, 1 (1): 131-157.
- Köni, Hakan, Nurhiday Rosli ve Siti Aishah Mohamad Zin (2015). “History of Islamic Political Movements in Turkey”, *Asian Social Science*, 11 (10), 339-347.
- Kösebalaban, Hasan (2014). *Türk Dış Politikası: İslam, Milliyetçilik ve Küreselleşme* Hüsamettin İnaç (çev.), (Ankara: BigBang Yayınları).
- Milli Gazete (1974). *Başbakan Yardımcısı Erbakan Cenevre Anlaşması ile ilgili*, 01.08.1974.
- Milli Selamet Partisi (1972). *Program ve Tüzük* (Ankara: Elif Matbaacılık).
- Milli Selamet Partisi (1973). *Seçim Beyannamesi* (İstanbul: Fatih Yayınevi).
- Milliyet (1955). *Kıbrıs Türk'tür*. <https://gazetearsivi.milliyet.com.tr/liste?tarih=1955.08.25> (Erişim Tarihi: 01.05.2025).
- Milliyet (1956). *Kıbrıs'ın Taksimine Razıyız*. <https://www.gazetearsivi.com/gazete/milliyet2/1956-12-29/3> (Erişim Tarihi: 01.05.2025).
- Milliyet (1958). *Yüzbinler Milli İmanı Haykırdı: Ya Taksim Ya Ölüm*. <https://www.gazetearsivi.com/gazete/milliyet2/1958-06-09/1> (Erişim Tarihi: 01.05.2025).
- Mirkeleamoğlu, Necip (1977). *Ecevit Ecevit'i Anlatıyor* (İstanbul: Kervan Yayınları).
- Mümin Türk (2010). *Prof. Dr. Necmettin Erbakan - Kıbrıs “Bana Ne Amerika’dan!”*. Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=DH5VhZnUT5w> (Erişim Tarihi: 01.05.2025).

- Özdağ, Suat (2025). "Türk Dış Politikasının Milli Davası Kıbrıs Meselesinin TBMM'ye Yansımaları (1950-1960)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (2): 925-945.
- Özkececi-Taner, Binnur (2005). "The Impact of Institutionalized Ideas in Coalition Foreign Policy Making: Turkey as an Example, 1991-2002", *Foreign Policy Analysis*, 1 (3), 249-278.
- Papuççular, Hazal (2023). *Cumhuriyetin Dış Politikası Olaylar, Aktörler, Kurumlar 1923-2023* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).
- Prof. Dr. Necmettin Erbakan (2014). *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Kıbrıs Mitingi RP 1988 Mersin*. Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=LCF7jZwOho8> (Erişim Tarihi: 02.05.2025).
- Sağlam, Kayhan (1974). *Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu-I* (İstanbul: Belge Yayınları).
- Sandıklı, Atilla (2016). "Kıbrıs Sorunu: Müzakere ve Tanınma Denklemi", Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (ed.), *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye* (İstanbul: Bilgesam Yayınları): 67-98.
- Saynur Derman, Giray ve Vefa Kurban (2017). "Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB ile İlişkiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16 (33): 455-484.
- Sönmezoğlu, Faruk (1989). "Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri", Esat Çam (ed.), *Türk Dış Politikasında Sorunlar* (İstanbul: Der Yayınları): 81-144.
- Sönmezoğlu, Faruk (2011). "Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 38 (3-4): 223-225.
- Şahinler, Menter (1979). *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti* (İstanbul: Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları).
- TBMM (1974a). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Gizli Oturum)*, Dönem: 4, Cilt: 13/1, Toplantı: 13, Birleşim: 3.
- TBMM (1974b). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Gizli Oturum)*, Dönem: 4, Cilt: 13/1, Birleşim: 2, Oturum: 2.
- TBMM (1974c). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem: 4, Cilt: 1, Toplantı: 1, Birleşim: 35.
- TBMM (1974d). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Gizli Oturum)*, Dönem: 4, Cilt: 13/1, Toplantı: 13, Birleşim: 3.
- Tekin, Ahmet R. (2017). "Necmettin Erbakan (Kimlik, Siyaset ve Dış Politika)", *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12 (8): 211-246.
- Tosik Dinç, Fadime (2022). "Necmettin Erbakan ve Kıbrıs Barış Harekâtı", *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1): 122-154.
- Tuğrul, Talip (2017). "Millî Görüş Hareketi'nin Temel Karakterleri", *e-makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 10 (2): 617-657.
- TVNET (2020). *Hazır Olun ve Yürüyün/Erbakan'ın Ağzından Kıbrıs Barış Harekâtı*. Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=gjFBtC1N2dU> (Erişim Tarihi: 02.05.2025).
- Uçarol, Rıfat (2015). *Siyasi Tarih (1789-2014)* (İstanbul: Der Yayınları).

- Vatansever, Müge (2010). “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (Özel Sayı): 1487-1530.
- Yavuz, M. Hakan (1998). “Turkish Identity and Foreign Policy in Flux: The Rise of Neo-Ottomanism”. *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 7(12), 19-41.
- Zürcher, Eric J. (2015). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Yasemin Saner (çev.), (İstanbul: İletişim Yayınları).